

Globalizácia a svetová ekonomika

Čo by sme sa mali naučiť

- Vedieť vymenovať hlavných hráčov svetového obchodu a chápať mocenské vzťahy medzi krajinami globálneho Juhu a globálneho Severu.
- Uvedomiť si, že svojim spotrebiteľským správaním ovplyvňujeme životné prostredie a životy ľudí v rôznych častiach globálneho produkčného reťazca.
- Podporiť svoju "globálnu predstavivosť", schopnosť vidieť skutočnosť, že svet sa síce globalizuje, no v dispozícii máme rôzne spôsoby ako na to.
- Zčať vnímať svoju pozíciu a vyvarovať sa tak vnímaniu sveta len vlastnými očami, teda očami človeka, ktorý z globalizácie profituje, a vidieť aj tých, na ktorých má iné účinky.

1/ Jedna veľká globálna dedina

Coca-Cola. Google. McDonald's. Apple. Facebook. Podľa časopisu Forbes ste si práve prečítali výber piatich značiek z prvej desiatky najhodnotnejších značiek sveta¹. Nájete ich snáď v každej krajine. Pozná ich každý. A sú akýmisi nepísanými symbolmi globalizácie - súčasnej prepojenosti sveta. Niektoré z týchto značiek sú ekonomicky silnejšie než mnohé štáty. Napríklad Apple, v súčasnosti najdrahšia značka, má podľa časopisu Foreign Policy v rukách viac hotovosti než majú dve tretiny štátov sveta svoj ročný hrubý domáci produkt (FP, 16.3.2016).

Za priekopníčku v globalizácii môžeme považovať prvú menovanú značku - Coca-Colu. Práve v súvislosti s Coca-Colou sa rozšíril pojem Coca-kolonizácia. Stojí za ním myšlienka, že spolu s Coca-Colou ľudia nepijú len sladký nápoj, ale konzumujú americkú kultúru. Postupom času sa však aj samotná americká kultúra globalizuje. Napríklad Hollywood nenatáča filmy určené pre americký, ale pre globálny trh. Musia sa páčiť divákovi od Los Angeles po Kalkatu.

Hovorí sa aj o mcdonaldizácii spoločnosti. Nejde však o rozšírenie fastfoodových pobočiek do celého sveta, ale o preberanie prvkov rýchloobslužných reštaurácií do iných oblastí spoločnosti. Svet sa jednoducho zrýchľuje. Tovary, služby aj informácie sa šíria naprieč planétou veľkou rýchlosťou. Známy teoretik médií Marshall McLuhan prišiel už v 60. rokoch

¹ Nejde o najväčšie firmy sveta, len o najhodnotnejšie značky na svete. Najväčším firmám kraľujú ropné spoločnosti ako je Exxon Mobile či Royal Dutch Shell, no tie z hľadiska globalizácie nie sú natoľko známe. To však nijako neznižuje ich význam v globálnej ekonomike. V texte spomínané značky však globalizáciu a jej dimenzie reflektujú trefnejšie.

minulého storočia s pojmom *globálna dedina*, ktorý vypovedá o tom, ako sa Zem zmenšuje, a to vďaka elektronickým médiám, ktoré šíria informácie obrovskou rýchlosťou. Písal o tom v čase, keď svet nepoznal internet. Dnes ho poznáme a výsledkom je, že kým pred 200 rokmi putoval list z Európy do Ameriky zhruba 40 dní, dnes sa šírenie informácií počíta maximálne v sekundách.

Päť z 10 najhodnotnejších značiek sveta podľa magazínu Forbes

Čo nás čaká

V tejto kapitole si predstavíme, čo je to globalizácia a aké typy globalizácie poznáme. Pozrieme sa na to, ako sa krajiny dopracovávajú k stále užšej ekonomickej previazanosti. Ukážeme si, ako, kedy a prečo vo svete došlo k prehĺbovaniu nerovností medzi krajinami.

Povieme si, že súčasnému globalizačnému diskurzu dominuje predstava voľného trhu a liberalizácia obchodu. Presadzuje sa názor, že odstránenie bariér v obchode prinesie výhody pre všetkých globálnych hráčov. Na príklade európskej poľnohospodárskej politiky si ukážeme, prečo samotná Európa nechce zrušiť obchodné bariéry v podobe masívnych poľnohospodárskych dotácií, kým na druhej strane žiada zrušenie bariér od menej rozvinutých krajín.

Prejdeme si tiež cestou globálneho produkčného reťazca, na ktorom si ukážeme neférové výrobné podmienky a ignorované environmentálne štandardy ako praktické ukážky dopadov dnešného nastavenia globalizácie.

A napokon si povíme, že ako novinári či novinárky by sme pri informovaní o globálnej ekonomike nemali brať do úvahy len náš pohľad, ako pohľad víťazov globalizácie, ale aj pohľad tých, ktorí ňou strácajú. Rovnako tak u nás, ako aj v krajinách globálneho Juhu.

2/ Terminologické upratovanie

- **Globalizácia**

Globalizácia je, teoreticky, neutrálny objektívny pojem. Deje sa, či sa nám to páči alebo nie. V skutočnosti je to však zložitejšie, globalizácia má ako sociálny proces určitú náplň, charakter daný činnosťou ľudí a nie vždy férovými vzťahmi medzi nimi.

Globalizácia má viacero dimenzií. Najvýraznejší je jej ekonomický rozmer - ekonomika dnes prestáva brať do úvahy hranice štátov. A ak túto skutočnosť ako novinári pri informovaní o ekonomike nevezmeme do úvahy, našim výstupom môže čosi chýbať. Všetci si odpovedzte sami - je dnes vôbec možné podávať komplexné informácie o ekonomických udalostiach za hranicami Slovenska bez prepojenia na nás? No, a podobne sa to týka aj politickej sféry, ako aj oblasti kultúry, ktorá sa stáva čoraz uniformnejšou. O environmentálnych otázkach, ktoré nepoznajú hraníc ani nehovoriac.

Podstatou aktuálnej verzie globalizácie - tej, v ktorej žijeme - je spôsob, akým je zorganizovaná globálna spoločnosť. Čoraz prepojenejšia spoločnosť stojí na komunikačných technológiách, charakterizujú ju globálne finančné toky, ktoré nepoznajú štátne hranice, stavia na princípoch voľného trhu a sprevádza ju vzájomná asimilácia kultúrnych vzorcov, obzvlášť v masovom merítku (Gawor, 2008: 126). Tomuto nastaveniu, tomuto aktuálnemu globalizačnému diskurzu, dominuje ekonomická dimenzia rozvoja a rastu (viď rozdiel medzi rastom a rozvojom vysvetlený v predošlej kapitole).

Okrem prevládajúceho globalizačného diskurzu existujú aj alternatívne pohľady, ako sú napríklad alterglobalizmus, idea udržateľného rozvoja, či globalizáciu celkom odmietajúci antiglobalizmus.

- **Globálny produkčný reťazec**

Je to cesta výrobku od ťažby nerastných surovín, cez ich spracovanie, výrobu samotného produktu, cez jeho predaj až po chvíľu, kedy sa ho zbavíme a stáva sa odpadom. Globálny produkčný reťazec môže byť neraz komplikovaným kĺbkom rôznych vzťahov medzi viacerými firmami, ich dodávateľmi a dodávateľmi ich dodávateľov. Na výrobe jedného výrobku sa môžu podieľať desiatky firiem.

Produkčný reťazec džínsov

SUPPLY CHAIN OF JEANS

• Liberalizácia obchodu

Je to snaha o odstránenie bariér vo svetovom obchode. Pod bariérami rozumieme nielen dovozné a vývozné clá, ale aj akékoľvek štátne dotácie pre firmy či rôzne zákonné a administratívne prekážky, ktoré sťažujú obchodovanie medzi krajinami. Výsledkom by mal byť intenzívnejší medzinárodný obchod. Kritici namietajú, že liberalizácia je k mnohým

neférová a výhodná je, naopak, len pre niektorých.

- **Regionalizmus**

Súbežne s globalizáciou prebieha vo svete aj proces regionalizácie, znamená to užšiu spoluprácu niektorých krajín a integráciu do jedného regiónu. Regióny majú cez medzinárodné zmluvy podobu medzinárodných zoskupení rôzneho integračného stupňa. Najznámejším a najintegrovanejším príkladom je Európska únia, ďalšími viac či menej prepracovanými sú napríklad NAFTA (North American Free Trade Agreement), Mercosur (Spoločný trh Juhu v Latinskej Amerike) či AEC (Africké hospodárske spoločenstvo).

Krajiny sa môžu dohodnúť na nižších bariérach vzájomného obchodu, na zóne voľného obchodu (teda úplnom odstránení ciel), colnej únii (teda na spoločných tarifách voči ostatným krajinám), na spoločnom trhu (neobmedzenom pohybe tovarov, služieb, osôb aj kapitálu), hospodárskej a menovej únii (zjednotení makroekonomických politík, spoločnej mene) až po politickú úniu (Cihelková, 2002: 16).

- **Nadnárodné a medzinárodné inštitúcie**

Rozhodnutia na národnej aj medzinárodnej úrovni, ktoré ešte donedávna prináležali štátom, sa dnes v čoraz väčšej miere robia na regionálnej či globálnej úrovni. Ide predovšetkým o ekonomické rozhodovanie, kedy sa krajiny a ich obyvatelia musia prispôbiť globálnym a regionálnym rozhodnutiam a z nich vyplývajúcim riešeniam. Sú to inštitúcie, ako je Svetová banka, Svetová obchodná organizácia, Medzinárodný menový fond, ale aj Európska únia.

- **Hrubý domáci produkt (HDP)**

Hrubý domáci produkt je indikátor, ktorý vypovedá o tom, ako sa darí ekonomike určitého územia, jednej krajiny, zoskupenia krajín, alebo hoci aj mesta či kraja. Znamená, koľko tovarov a služieb sa v krajine vyprodukuje za určité obdobie (napríklad rok). Spočítať sa to dá dvomi spôsobmi: Tak, že sa zráta to, koľko všetci dokopy v krajine zarobíme za jeden rok alebo sa spočíta, koľko všetci v krajine minieme. Pri jeho použití, napríklad v článkoch, by sme si mali byť vedomí toho, že ide o plochý ukazovateľ, z ktorého sa nedajú vyčítať napríklad rozdiely medzi chudobnými a bohatými v jednotlivých krajinách - neberie teda do úvahy distribúciu bohatstva, len jeho mieru ako celku. Nemeria nikoho osobné bohatstvo, len to, koľko toho vyprodukuje všetci dokopy. A to rovnako tak to platí aj v prípade, keď sa hovorí o "HDP na hlavu", kedy ide len o jednoduchý aritmetický priemer, no osobné bohatstvo to nijako nevyjadruje.

- **Dotáčná politika**

Aj keď mnohé krajiny odstraňujú svoje clá, ponechávajú si možnosť poskytovať domácim firmám štátne dotácie - tie sú akýmsi "clom naopak". Vysvetlíme si to na príklade poľnohospodárskej politiky USA a Európskej únie. Európa aj Amerika dotujú miestnych farmárov obormi finančnými injekciami. Cieľom je zaistiť domácim poľnohospodárom primeraný príjem a pre obyvateľov zas potravinovú bezpečnosť. Vďaka európskym

poľnohospodárskym dotáciami majú napríklad Európania v obchodoch lacnejšie potraviny. Ak sa však takéto lacné potraviny vyvezú do inej krajiny, môžu poškodiť miestnych farmárov. Tí totiž v prípade, že od svojej vlády nedostali žiadnu finančnú injekciu, takýmto lacným tovarom nedokážu konkurovať. Tak sa môže stať, že dotované výrobky môžu v iných krajinách, najmä v tých menej rozvinutých, zruinovať aj celé odvetvia ekonomiky.

- **Dôstojné pracovné podmienky**

Podľa Medzinárodnej organizácie práce (International Labour Organisation, ILO) dôstojné pracovné podmienky zahŕňajú príležitosti pre prácu, ktorá zabezpečuje férový príjem, bezpečnosť na pracovnom trhu a sociálnu ochranu pre rodiny pracujúcich, lepšie podmienky pre osobný rozvoj a sociálnu integráciu. ILO taktiež myslí na rovnaké príležitosti a rovné zaobchádzanie s mužmi a ženami. V skutočnosti však mnohé krajiny nezaistujú svojim občanom dôstojné pracovné podmienky. Aj preto sa ešte aj dnes napríklad v niektorých afrických krajinách stretávame s detskou prácou pri zbere kakaových bôbov, alebo s extrémnymi nadčasmi šičiek v niektorých ázijských krajinách. Časté sú takéto nedôstojné pracovné podmienky vo firmách, ktoré vyrábajú pre európsky alebo americký trh.

- **Negatívne externality - vid' predošlá kapitola**
- **Rozvoj vs. rast - vid' predošlá kapitola**

3) Nástup globalizácie

To, že krajiny spolu naprieč svetom obchodujú, nie je žiadna novinka ani výdobytok globalizácie v modernom slova zmysle. Feničania už pred 4500 rokmi aktívne obchodovali s Egyptom a taká Hodvábná cesta hrala od druhého storočia pred Kristom až po 15. storočie dôležitú rolu v ekonomikách Číny, Perzie a Indie.

Rozsahu, v akom globálny obchod poznáme dnes, vďačíme priemyselnej revolúcii. Parný stroj spustil nástup železníc, neskôr prišla elektrina, vynález automobilu a napokon sme sa dopracovali k znalostnej ekonomike - teda ére informačných a komunikačných technológií. Všetky tieto technologické vymoženosti viedli svet postupne k stále väčšej prepojenosti.

Po druhej svetovej vojne bol svet rozdelený do troch častí. Na čele tzv. prvého, rozvinutého sveta stáli Spojené štáty americké, Európa a Japonsko. Za druhý svet sa považovali socialistické krajiny. Za tretí svet sa označovali bývalé koloniálne krajiny. Po páde Železnej opony sa bývalé socialistické krajiny stali súčasťou svetovej ekonomiky. Mnohé krajiny niekdajšieho tretieho sveta zas začali vyrábať pre globálny trh, najmä pre spotrebiteľov prvého sveta. Ako prvé na to nabehli tzv. ázijské tigre (Sachs, 2015: 19). Tak sa vlastne začalo to, čo médiá prezentujú ako globalizáciu². Výrobky sa začali vyrábať s menšou námahou, krajiny sa začali viac špecializovať na vybrané tovary a služby a vďaka leteckej, železničnej a lodnej doprave prúdila tovar naprieč planétou. O tom, akým enormným tempom sa svet prepája, hovorí aj fakt, že za posledné polstoročie sa globálny obchod

² Za globalizáciu totiž môžeme považovať napríklad aj "objavenie" Ameriky Krištofom Kolumbom a intenzifikáciu obchodu v novoveku. Závisí od perspektívy. Mediálne sa však vníma a prezentuje ako zvyšovanie previazanosti svetovej spoločnosti v posledných desaťročiach.

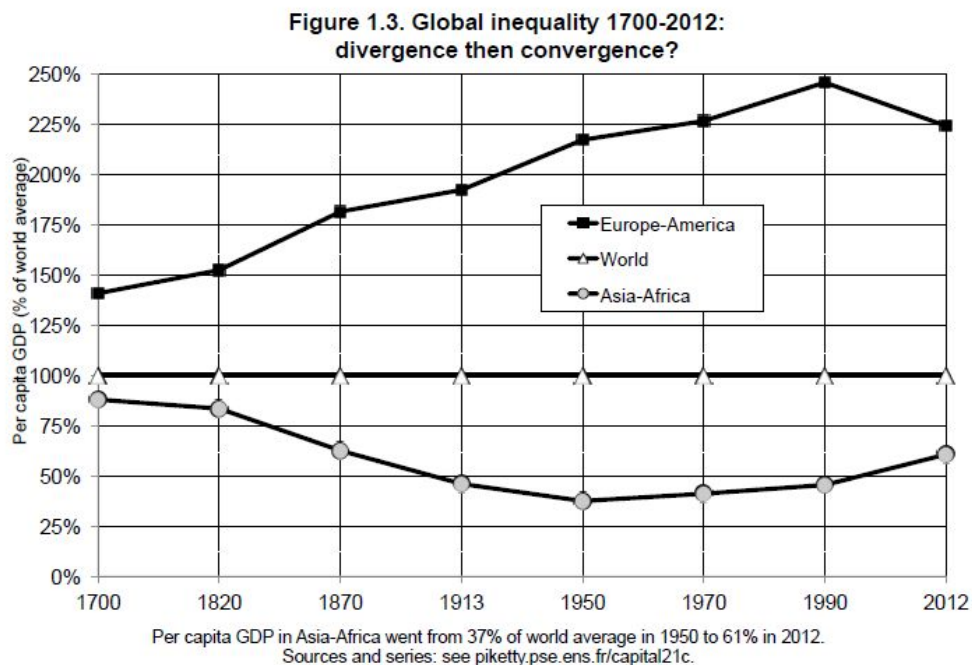
zvážil o 1300 percent.

Nerovnosti vo svete

Príbeh globalizácie je však aj príbehom nerovností. Viac ako miliarda ľudí žije vo vysokopríjmových ekonomikách. Teda v krajinách, ktoré majú ročný hrubý národný dôchodok na jedného obyvateľa vyšší ako 12 735 dolárov. Spadá sem 55 krajín a patrí medzi ne aj Slovensko, ktoré má HND necelých 18-tisíc dolárov na jedného obyvateľa (údaj za rok 2015). Na druhej strane je 36 nízkoopríjmových krajín, v ktorých žije zhruba 0,8 miliardy ľudí, v nich pripadá na jedného obyvateľa menej ako 1045 dolárov HND ročne (WB, 2015). Zvyšných päť miliárd ľudí žije niekde medzi vysokopríjmovými a nízkoopríjmovými ekonomikami.

Nerovnosti však nie sú len medzi krajinami, rozdiely sú napríklad aj v rámci krajín, aj v tých vysokopríjmových. Podľa GINI koeficientu, ktorý meria rozdelenie príjmov v krajine, t.j. aký je rozdiel medzi najchudobnejšou a najbohatšou časťou populácie, sú príjmové nožnice veľmi roztvorené v Juhoafrickej republike, ale aj v mnohých krajinách Latinskej Ameriky či v Spojených štátoch amerických. Európa je naopak veľmi rovnostárska. A Slovensko patrí aj kvôli svojej socialistickej minulosti medzi najrovnostárskejšie krajiny sveta.

Keď sa ohliadneme do minulosti, zistíme, že ešte zhruba pred dvoma storočiami sme si boli na svete omnoho rovnejší.

Viac-menej sme si však boli rovní v chudobe (Sachs, 2015: 1). Všetko zmenila spomínaná priemyselná revolúcia. Podľa ekonóma Simona Kuznetza sa práve s ňou začala éra moderného ekonomického rastu.

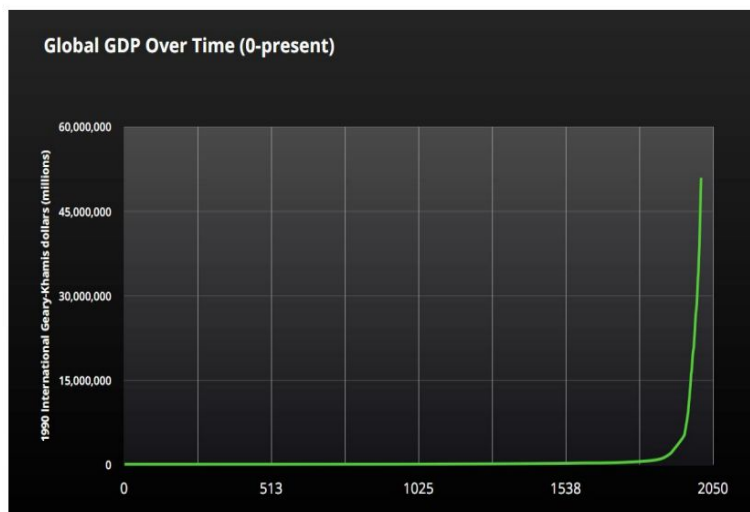

Figure 3.1. Global GDP Over Time (0AD-Present)

Graf vývoja ekonomického rastu vo svete za posledných dvetisíc rokov. Až do polovice 18. storočia bol rast takmer nulový. S príchodom priemyselnej revolúcie sa krivka čoskoro zmenila na vertikálnu (Sachs, 2015).

Rovnako bola tisíce rokov zhruba na rovnakej úrovni aj svetová populácia. Vďaka priemyselnej revolúcii sa však dokázalo vyprodukovať omnoho viac jedla, a tak podobne prudko ako ekonomiky, začal rásť aj počet obyvateľov.

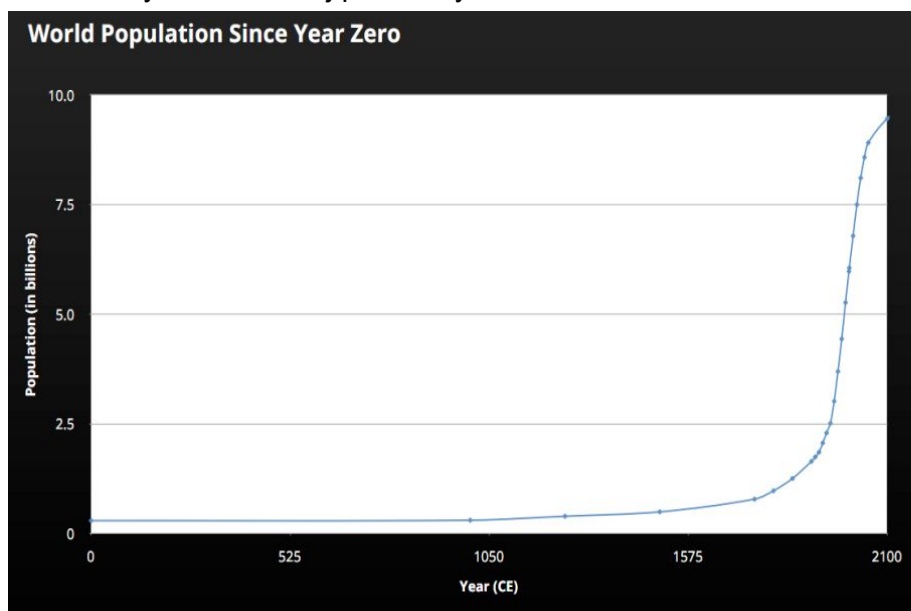

Figure 3.2. World Population Since Year Zero

Ktorým krajinám sa darí lepšie a prečo

Nie všetky ekonomiky sveta však z hospodárskeho rastu profitovali rovnako a v mnohých prípadoch sa príjmové nožnice výrazne otvorili. Z výdobytku Anglicka, v ktorom sa celá priemyselná revolúcia odštartovala, ťažili najskôr krajiny v jeho blízkosti.

Na to, ktorej krajine sa darí a ktorej nie, má významný vplyv práve to, kde daná krajina leží. Všimol si to už otec ekonómie Adam Smith, ktorý to opísal vo svojej knihe

Bohatstvo národov z roku 1776. Poukázal na to, že krajiny, ktoré obmýva more či oceán, majú lepšie podmienky na obchod (Smith, 2007 (1776): 19). Podmienkou na ekonomický rozmach je tak aj geografická poloha krajiny a s ňou súvisiaca dostupnosť trhov.

K podobnému záveru došiel aj profesor na Oxfordskej univerzite Paul Collier, ktorý vo svojej knihe Miliarda najchudobnejších opísal, za akých podmienok sa krajina ocitá v rozvojovej pasci - má teda problém sa rozvíjať. Okrem zlej geografickej polohy je jednou z pascí konflikt v krajine. Takmer tri štvrtiny z najchudobnejšej miliardy ľudí žijú v krajine, v ktorej buď prebieha vojenský konflikt, alebo sa z neho zotavuje. Ďalšou pascou podľa Paula Colliera je nefunkčná vláda. Väčšina najchudobnejších ľudí žije v štátoch, ktoré sú zlyhané alebo zlyhali niekedy v poslednom čase. Poslednou pascou je kľatba nerastného bohatstva. Znamená to, že krajiny s veľkým prírodným bohatstvom sa napriek nemu často nedokážu dopracovať k dobre spravovanej spoločnosti (Collier, 2007: 17-64). Spoločnosti, ktoré získavajú bohatstvo "zo zeme" nie sú občanmi tlačené do demokracie, lebo ich vlády "korumpujú" ziskmi z ropy či iných zdrojov. Ľudia nemôžu od vlády žiadať viac, lebo štátu sami nič nedávajú napríklad vo forme daní. Zároveň to neraz vedie ku korupčnému správaniu. Príkladom je Angola, či bohaté ropné štáty Blízkeho východu.

Na to, či sa krajine darí, má do veľkej miery vplyv aj moc a politika. Niektoré krajiny nemohli v 19. storočí dobiehať iné kvôli tomu, že boli pod ich nadvládou. Respektíve niektoré rástli a bohatli práve vďaka tomu, že mali pod nadvládou iné. Európske krajiny kolonizovali mnohé africké, ázijské či juhoamerické krajiny, záujem mali predovšetkým o ich nerastné bohatstvo. Ekonomiky týchto krajín z kolonizácie neprofitovali, mocnosti ich držali v stagnácii (Sachs, 2015: 15). A zároveň ich neraz viedli k sociálnemu rozvratu, narušili kontinuitu existujúcich spoločností, zaviedli nové nerovnosti. Dôsledky, ktoré tieto procesy spôsobili, sú súčasťou DNA dnešnej podoby globalizácie.

4/ Globalizácia a rôzne pohľady na ňu

Globalizácia sa dá, teoreticky, považovať za neutrálny objektívny pojem. Deje sa, či sa nám to páči alebo nie. V skutočnosti je to však zložitejšie. Ako proces sociálnej zmeny má globalizácia určitú náplň a charakter. Tie sú dané činnosťou ľudstva a nie vždy férovými vzťahmi medzi nami. To, že nejde o zákonitý, ale spoločnosťou formovaný proces, ktorý môže byť aj iný než ten aktuálny, si však nie vždy uvedomujeme. Chýba nám "globalizačná" predstavivosť.

Verzia globalizácie, ktorú žijeme, stojí na komunikačných technológiách, kapitále, ktorý nepozná hranice, jej nosnou myšlienkou a hnacím motorom je voľný trh. Sprevádza ju uniformizácia kultúry - Adele počúvajú ľudia od Nigérie po Patagóniu a pri Titanicu plakali diváci od Malajzie po Kamčatku.

No okrem tohto dominujúceho globalizačného diskurzu, ktorý prevláda aj v našich médiách, existujú alternatívne pohľady na usporiadanie nášho sveta. Od alterglobalistickej perspektívy, ktorá poukazuje o.i. na potrebu zohľadňovať sociálne faktory, cez udržateľný rozvoj, ktorý prízvukuje potrebu zmeniť ekonomické a politické štruktúry, po antiglobalizmus, ktorý celý koncept globalizácie rovno odmieta.

Potreba "inej" či žiadnej globalizácie podľa kritikov pramení z jej aktuálneho charakteru, ktorý vo svojej podstate ohrozuje ľudstvo ako také. Zoznam jej kritizovaných nedostatkov je rozsiahly, zhrnieme si ho v nasledujúcich riadkoch.

Kritizované nedostatky dnešnej podoby globalizácie

Popri vyzdvihovaní jednej dimenzie rozvoja - ekonomiky - zatláča dnešná globalizácia do úzadia verejný záujem spojený, či už so životným prostredím ("prejedáme" si planétu, viď predošlá kapitola, či kapitoly o životnom prostredí a klimatickej zmene) alebo sociálnou sférou (ak je z toho zisk a je to lacné, tak nám nevádi, že to vyrobil ktosi za pár eur mesačne). Životné prostredie sa podľa kritikov stáva až druhoradým, najmä v krajinách, ktoré sa jeho ničeniu nedokážu (napríklad kvôli slabým či skorumpovaným vládam) brániť, no zároveň vyrábajú aj tovary pre našu rastúcu spotrebu. Okrem toho životné prostredie nepozná hranice, taká zmena klímy sa dotkne priamo či nepriamo aj nás. Napríklad aj vo forme migrácie. Podobne druhorado sú na tom aj ľudské a sociálne práva, zvlášť ak ide o vzdialené plantáže a továrne, do ktorých nevidíme.

Globalizácia dneška sa snaží dostať do sústavy svetového obchodu aj krajiny, ktoré na to nie sú pripravené a sú preto obzvlášť zraniteľné. Voľný liberalizovaný trh je prezentovaný ako liek. Podľa odporcov tejto liečby však nielenže nepomôže každému, ale mnohým môže aj uškodiť. Zo svojej podstaty - stojí na ekonomickej logike - tiež dnešná globalizácia zvyhodňuje bohatých. Silní ekonomickí hráči, ako napríklad Európska únia, svoju ekonomickú moc využívajú pri vyjednávaní vo svoj prospech. Zároveň toto usporiadanie replikuje vzorce dané odkazom kolonializmu.

Globalizácia dnešného strihu súbežne s tým mení rovnováhu moci v prospech nadnárodných korporácií a finančných inštitúcií, na úkor štátov a občanov. Taký Apple má dnes v rukách viac hotovosti, než majú $\frac{2}{3}$ štátov sveta svoje HDP (FP, 16.3.2016). Nadnárodné korporácie tak z pozície svojej moci dokážu ovplyvniť aj politiky celých štátov. Nemusia pritom ísť primárne o prípady korupcie či iných kriminálnych postupov.

Predstavme si príklad Bangladéša. Až 80 percent vývozu tejto krajiny tvorí textil, sektor zamestnáva milióny ľudí³. Krajina sa tak zákonite ocitá v nevýhodnej vyjednávacíj pozícii - predstavitelia textilného odvetvia si môžu diktovať podmienky. Krajiny ako Bangladéš sa v snahe získať príjem a zamestnanosť pre svojich obyvateľov dostávajú medzi dva mlynské kamene. A firmy to prirodzene využívajú, často s odvolávaním sa na nás, spotrebiteľov.

Podpora práce v nedôstojných podmienkach ako príklad dôsledku dnešnej verzie globalizácie

Dôsledkom situácie podporenej dnešnou verziou globalizácie je, že oblečenie, ktoré máme práve na sebe, možno pochádza z fabriky, kde ľudia pracujú za mzdu, z ktorej sa nedá vyžiť. A firmy by pritom rady šli s cenami ešte nižšie, neraz údajne pre dobro spotrebiteľa, aby si mohol zadovážiť nové oblečenie čo najčastejšie. Hoci ho v skutočnosti nepotrebuje a potrebu v jeho mysli marketingom vytvárajú samotné textilky. Ľudia v textilných fabrikách mávajú za týždeň aj 40 hodín nadčasov, bez nároku na prestávku počas pracovnej doby, pracujú v rizikových podmienkach, v prostredí s nedostatočnou hygienou a o sociálnom zabezpečení či dovolenke môžu len snívať. Majú tiež zakázané

³ Reuters; Bangladesh Sept exports soar 36 pct on garment sales; 9.10.2013; <http://www.reuters.com/article/2013/10/09/bangladesh-economy-exports-idUSL6N0HZ1TV20131009>

organizovať sa v odboroch. Mnohí pracujú v továrňach, kam sa ledva dostane čerstvý vzduch. V lepšom prípade tovareň nespadne, či nevyhorí. Ten horší prípad nastal napríklad v apríli 2013. Pod troskami textilnej továrne Rana Plaza v bangladéjskej Dháke vtedy zahynulo viac ako 1 300 ľudí.

Zároveň sú oslabované štáty čoby štruktúry, na ktoré majú vplyv občania, bez adekvátneho ekvivalentu na medzinárodnej či nadnárodnej úrovni - korporácie sú už globalizované, no štáty im v tom nestíhajú sekundovať. Napríklad zákonmi, ktoré by ich pôsobenie účinne regulovali. Príkladom sú globálne finančné toky. Firmy dokážu využiť komplexnosť medzinárodného daňového systému - vyzbrojené malými armádami právnikov a účtovníkov svoje globálne aktivity rozkladajú spôsobom, aby čo najväčšia časť ich zdaniteľných príjmov končila v daňových rajoch a krajinách s nízkymi daňami (ActionAid, 2015), pričom však verejné služby využívajú.

Kritike je vystavený aj vznik globálnych, od miestnej reality odtrhnutých inštitúcií, ktoré však rozhodujú a nastavujú všeobecné riešenia, ktoré by sa mali aplikovať na neuveriteľne rôznorodé prostredia. Občianska spoločnosť a vôbec občania pritom zároveň strácajú vplyv, čím vzniká deficit demokracie.

Alterglobalizmus

Ak vychádzame z toho, že globalizácia sa objektívne deje a len ťažko jej zabránime, máme ju možnosť aspoň skorigovať. Ide tak o náplň, akú jej dáme. Práve na týchto princípoch stojí alterglobalistický pohľad na globalizáciu.

Alterglobalisti chcú inú globalizáciu. Narozdiel od antiglobalistov ju však neodmietajú ako celok. Naopak, niektoré jej súčasti - napríklad informatizáciu - vyzdvihujú ako možné riešenia globálnych problémov (podľa Gawora, 2008: 129-130).

Celkovo odmietajú vyhranenosť prevládajúceho vnímania globalizácie v duchu "buď trh a globalizácia alebo ekonomická katastrofa" a hľadajú cesty medzi týmito pólmi, svet nie je buď-alebo. Tá vyhranenosť sa pritom často prejavuje aj v médiách a iné názory sú neraz označované negatívnymi nálepkami. Pre lepšie porozumenie tejto vyhranosti pritom treba v duchu kritickej analýzy diskurzu prezentovanej v kapitolách 1 a 2 zohľadniť pozície a mocenské postavenie aktérov, čo si môžeme vyskúšať na nasledovných príkladoch.

Na týchto dvoch citátoch si môžeme ukázať dva rozdielne prístupy k hodnoteniu globalizácie a mocenský princíp s tým spojený. Prvý citát predstavuje dominantný diskurz, druhý alterglobalistické videnie globalizácie.

"Vieme, že, globalizácia ponúka veľké príležitosti, príležitosti k rastu, práci, blahobytu a slobode pre všetky krajiny. Viac ako to - ponúka oveľa viac príležitostí než rizík. Musíme tieto príležitosti rozoznať a využiť ich. Samotné Nemecko ako exportne zameraná krajina ťaží zo slobody, ktorú nám dáva globalizácia. V neposlednom rade, globalizácia a voľný obchod vytvárajú veľké príležitosti pre menej rozvinuté krajiny. V mnohých z týchto krajín, a to nielen v Afrike, ekonomika v posledných rokoch výrazne rástla."

Angela Merkelová, nemecká kancelárka

"Náš ekonomický model je založený na dogme o maximalizácii zisku, súťaže a neobmedzeného rastu. Viac ako miliarda ľudí hladuje, životné prostredie je čoraz zdevastovanejšie a klimatická zmena rýchlo postupuje, priepasť medzi bohatými a chudobnými sa rozširuje a skutočné demokratické rozhodovanie je raritou. Finančná kríza a úsporné opatrenia, hospodárska súťaž založená na hľadaní lacnejších destinácií a rastúca nezamestnanosť, rastúce zisky spoločností a klesajúce mzdy, reálne ovplyvňujú každého človeka."

Medzinárodná nezisková organizácia Attac

Ako na vás pôsobia tieto citáty? Kto ich povedal a komu ich adresuje? Z akého kontextu pochádzajú? Koho záujmy zohľadňujú? A na koho naopak nemyslia? A ktorý citát by si podľa vás našiel uplatnenie v mediálnych výstupoch napríklad aj našich médií? A ktorý naopak nie?

Prístup alterglobalizmu býva dominantným diskurzom zatláčaný do úzadia, pričom aktuálne prevládajúci diskurz postavený na dominancii voľného trhu býva považovaný za automaticky správny. No ako novinári by sme si mali byť vedomí existencie rôznych potenciálne rovnocenných prístupov, snažiť sa reflektovať aj na iné možné vysvetlenia a prístupy, a tak publiku prinášať ucelenejší a vyváženejší obraz o svete.

Jedným z významných prejavov dominantného diskurzu, na ktorý môžeme natrafiť aj vo väčšine slovenských médií, je presadzovanie potreby liberalizácie svetového obchodu, čoby riešenia svetových problémov.

5/ Liberalizácia obchodu

Liberalizácia globálneho obchodu je kľúčovou súčasťou dnešnej verzie globalizácie. Znamená snahu o odstránenie obchodných bariér, teda rôznych ciel, dotácií či administratívnych prekážok. Krajiny sa o to snažia rôznymi vzájomnými obchodnými dohodami. Práve obchodné dohody patria v súčasnosti k hlavným motorom ekonomickej globalizácie. Predpokladá sa, že odstránením obchodných bariér sa dosiahne užšia spolupráca krajín, z čoho bude profitovať celá globálna ekonomika rýchlejším rastom.

Kritici však tvrdia, že jej vplyv nie je vždy pozitívny, že silní hráči využívajú svoje mocenské postavenie a že mnohým krajinám a ľuďom môže uškodiť. Tento hlas sa však do médií dostáva len v obmedzenej miere, nakoľko nie je súčasťou dominujúceho diskurzu o globalizácii, keďže spochybňuje všeobecne prijímané postoje a "pravidlá pravdy" (viď kapitola 1).

Niekoľko argumentov zástancov liberalizácie obchodu:

- Krajiny, ktoré otvoria svoje ekonomiky, dosiahnu rýchlejší ekonomický rast a zníženie chudoby.
- Rozvojové krajiny sa nemôžu rozvíjať, kým neodstránia všetky bariéry, ktoré im bránia plne sa integrovať do globálnej ekonomiky.
- Z voľného obchodu profitujú najmä chudobné krajiny. Prínosom je viac práce pre nízkokvalifikovaných pracovníkov, vďaka čomu sa vymaňujú z chudoby a prechádzajú k strednej triede.
- Liberalizácia obchodu je nevyhnutná pre udržateľný rast globálnej ekonomiky.
- Liberalizáciou sa zabráni obchodným vojnám medzi krajinami.
- Každé zasahovanie do ekonomiky voľného obchodu znižuje jeho efektívnosť.

(podľa IMF, 2001 a George, 2011: 17)

Ekonom a odborník na hodnotenie dôsledkov medzinárodných obchodných dohôd Clive George sa bližšie pozrel na to, ako sa liberalizácia obchodu prejavuje v praxi. Na jednej strane vyzdvihuje to, že liberalizácia obchodu, najmä priemyslu, dokáže zamedziť obchodným vojnám medzi krajinami, na druhej strane však upozorňuje, že podľa modelových štúdií sa ukázalo, že plná liberalizácia obchodu by mala na globálnu ekonomiku ako celok hoci pozitívny, ale zanedbateľný vplyv (George, 2011: 53).

Úplná liberalizácia by pritom nevplyvala na všetky krajiny rovnako. Najviac by na ňu doplatili najmenej rozvinuté krajiny (least developed countries), v ktorých colné poplatky predstavujú v priemere 30 percent ich príjmov, zatiaľ čo v tých najrozvinutejších sa blížia k nule. Ak o tieto príjmy prídu rozvinuté a rozvíjajúce sa krajiny, dokážu sa s výpadkom vyrovnáť. Pre najmenej rozvinuté krajiny by to však znamenalo výrazný výpadok, ktorý by sa zrejme odzrkadlil v tom, že by musel štát dávať menej peňazí na základné veci, ako je zdravotníctvo, školstvo či sociálne programy (George, 2011: 53) a tým si zahatal cestu k vlastnému rozvoju. Napríklad taký Afganistan podľa Svetovej banky získava na dovozných clách až 36 percent svojich príjmov (WB, 2012). A podobne sú na tom aj mnohé iné krajiny. Potenciálny výpadok týchto príjmov sa tak musí zákonite kdesi prejavíť.

Dopady tejto politiky trefne popísal kenský spisovateľ Binyavanga Wainaina vo svojej knihe *Raz o tomto mieste napíšem*. Spomína v nej na obdobie, kedy k takýmto krokom na radu (či skôr tlak) inštitúcií z globálneho Severu pristupovala aj jeho rodná Keňa⁴. A nespomína naň v dobrom. *“Od 50. rokov sa všetci Keňania a Keňanky s dobrými výsledkami na testoch nemuseli starať o peniaze. Mal to byť spôsob, ako vytvoriť nových ľudí. Deti roľníkov, chudobných ako kostolné myši, sa mohli stať doktormi. Stadiaľ pochádzajú moji rodičia. Teraz však Medzinárodný menový fond trvá na tom, aby sme prestali utrácať toľko peňazí z rozpočtu na školstvo, teda na jedinú vec, ktorá v Keni naozaj funguje.”* (Wainaina, 2017: 111). A príkladov ako Keňa bolo len v Afrike niekoľko.

Ako memento pritom slúžia prípady, keď krajiny tieto postupy neprijali a darí sa im. To napovedá, že dané riešenie nemusí byť univerzálne platné.

Južná Kórea ako príklad

⁴ Keňa bola jedna z prvých krajín v Afrike, ktorá pristúpila na podmienky Svetovej banky a Medzinárodného menového fondu. Viď napríklad Geoffrey Gertz, *Kenya's Trade Liberalization of the 1980s and 1990s: Policies, Impacts, and Implications*, Carnegie Endowment, 2008, dostupné na: http://carnegieendowment.org/files/kenya_background.pdf

Niektoré krajiny sa rozhodli ešte predtým, ako sa otvoria svetovému obchodu, poupratovať si u seba doma a pripraviť sa na to. Tak, aby do sústavy svetového obchodu vošli až v momente, keď budú konkurencieschopné. To si vyžadovalo zásadné reformy, ale len pozvoľný prístup k liberalizácii. Takýmto smerom sa vybrala Južná Kórea. Ešte v 60. rokoch bola typickou chudobnou ázijskou krajinou. V roku 1962 prišla s prvým päťročným plánom ekonomického rozvoja. Krajina si vzala vysoké dlhodobé pôžičky, ktoré nasmerovala do vybraných sektorov. Najskôr sa sústredila na textilný, odevný a obuvnícky priemysel so zameraním na export (Chung, 2011: 4). V 70. rokoch prešla najmä na ťažký a chemický priemysel. Aby vláda priemyslu pomohla adaptovať sa na nové technológie, založila viacero vedeckých inštitútov, ktoré spolupracovali so súkromnými firmami na vybudovaní technologickej základne priemyselného rozvoja. Kým v 60. rokoch Južná Kórea vyvážala oblečenie a topánky, na konci 70. rokov boli medzi hlavnými vývoznými artiklami napríklad lode, polovodiče či TV sety. Teda produkty s vyššou pridanou hodnotou.

V ďalšej fáze v 80. rokoch sa krajina zamerala na elektroniku a high-tech. Až v tomto období sa rozhodla odstrániť dovozné clá. Ešte ani dnes, podobne ako USA či EÚ, nemá Južná Kórea odstránené všetky obchodné bariéry.

Doteraz najvýznamnejšiu dohodu o voľnom obchode podpísala Kórea s USA (KORUS) v roku 2007. Podľa tejto dohody odstráni väčšinu taríf do desiatich rokov od podpisu. Dnes si medzi sebou krajiny vymieňajú bez cla zhruba 95 percent spotrebných a priemyselných tovarov (Nguyen, 2014: 19).

Obchodná politika Európskej únie a USA - liberalizácia s ručením obmedzeným

Mocenskú perspektívu liberalizácie si môžeme zjednodušene predstaviť cez jednoduchú mocenskú rovnicu. Bohaté štáty, akými sú krajiny združené pod vlajkou Európskej únie, či Spojené štáty americké, sa snažia o liberalizáciu tých sektorov, v ktorých nemajú konkurenciu a zároveň odmietajú uvoľniť tie, v ktorých by konkurenciu mali. Na jednej strane tlačia na liberalizáciu obchodu s priemyselnými výrobkami, čomu sa chudobné štáty snažia brániť. No pri liberalizácii v poľnohospodárstve je tomu presne naopak. A ak aj zrušia clá pre najchudobnejšie krajiny, chránia vlastných poľnohospodárov štedrými dotáciami, ktoré najchudobnejšie krajiny nemajú.

Výsledkom toho, že Európa a Amerika dotujú svojich farmárov, sú lacnejšie európske a americké potraviny. To je síce príjemné pre európskych a amerických spotrebiteľov, no keď sa takéto lacné potraviny vyvážajú do iných štátov, tamojší poľnohospodári im nedokážu konkurovať a spoločnosti z bohatých krajín ich tak môžu vytlačiť z trhu a zaviesť vlastné, industrializované spôsoby poľnohospodárstva, narúšajúc pritom spoločenské štruktúry, rovnako ako ekosystémy. Treba však dodať, že primárnym deklarovaným cieľom európskej a americkej poľnohospodárskej politiky (smerom dovnútra) je potravinová bezpečnosť.

6/ Globálny produkčný reťazec

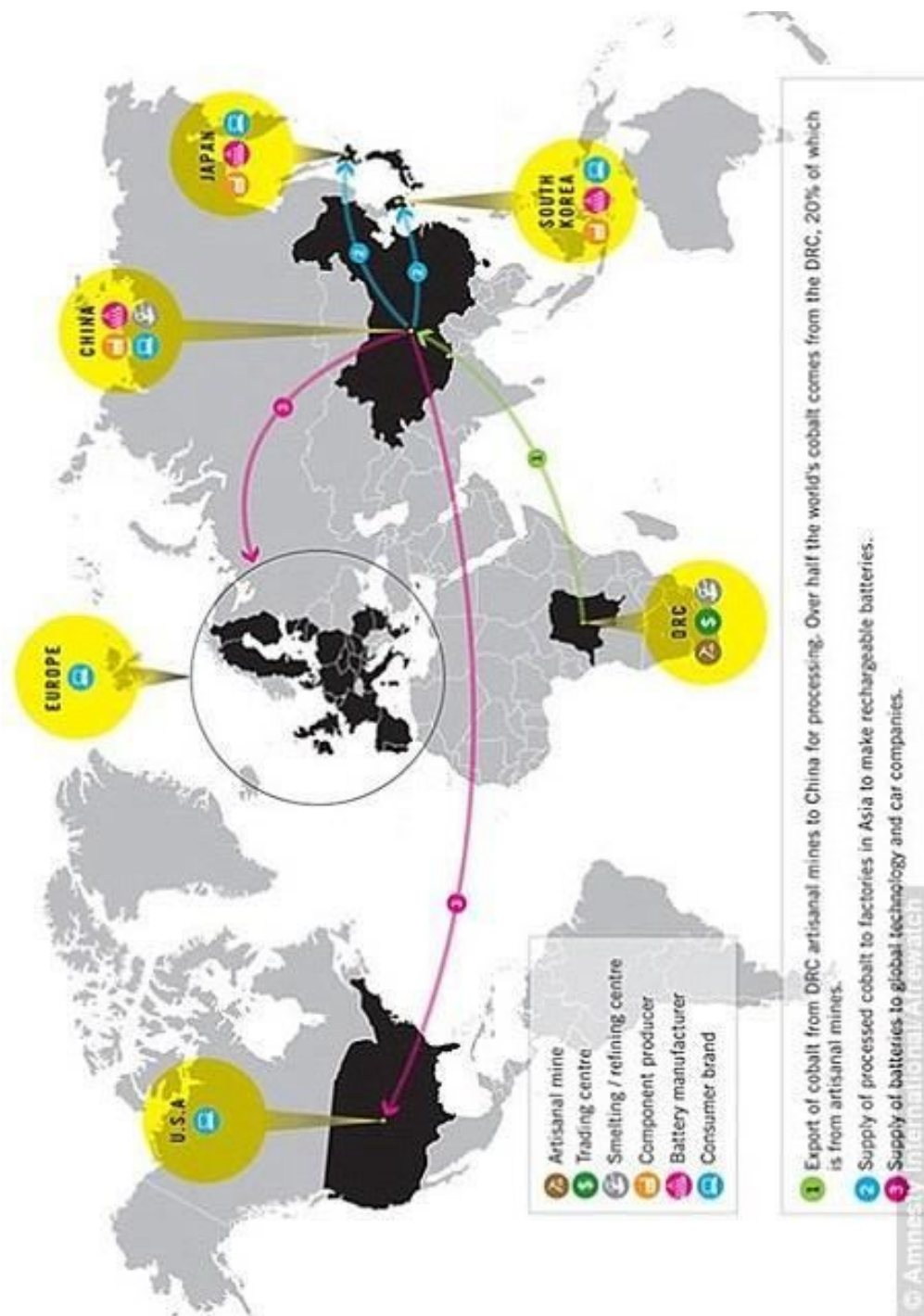
Ďalším prejavom dnešnej verzie globalizácie a s ňou spojenej liberalizácie je globálny produkčný reťazec prekračujúci hranice štátov a ich jurisdikcií. Ten môže mať pri tovaroch

bez pridanej hodnoty podobu priamky, po ktorej prvotná surovina putuje z krajiny, odkiaľ pochádza, priamo do krajiny, ktorá ju spracuje a predá. Ukážeme si to na príklade kávy.

Kávu treba najskôr na kávových plantážach (napríklad v Brazílii) pozberať. Tam sa aj vysuší a vyexpeduje loďou napríklad smerom do Európy, hoci aj do továrne a pražiarne v Poprade. Až u nás sa potom bobule spracujú - opražia, zomelú, zabalia - čím získajú na pridanej hodnote. Potom sa už káva dopraví do obchodu, odkiaľ sa dostane ku konečnému spotrebiteľovi (Kronegger a kol, 2010: 30-31). Aj na tejto relatívne jednoduchej ceste od kávovej čerešne (zrnká sú vlastne jej kôstky) po šálku kávy môže káva prejsť desiatkami rúk, viacerými firmami aj krajinami.

A teraz si predstavte, aký zložitý môže byť globálny produkčný reťazec pri výrobe elektroniky či automobilov. Môže mať komplikovanú podobu rôznych vzťahov medzi desiatkami firmami. Častokrát nadnárodných korporácií, ktoré majú veľkú ekonomickú silu.

Cestou globálneho produkčného reťazca sa preto vyberieme ešte raz. Tentokrát si ukážeme, že v jednotlivých fázach tohto reťazca sa aj vďaka sile obrích korporácií objavujú napríklad neférové pracovné podmienky, či znečisťovanie životného prostredia. Ukážeme si to na príklade mobilu.

Na infografike Amnesty International a African Resources Watch vidíme, že jedna zo základných surovín potrebných na výrobu telefónu sa ťaží v Afrike, odkiaľ putuje do Ázie, kde sa vyrobí samotný telefón, ktorý sa potom predáva na trhoch v Európe a Spojených štátoch. V celom reťazci chýba znázornenie toho, kde končí použitý a už nechcený mobilný telefón. Jeho pohrebisko je veľmi často opäť v Afrike alebo v Ázii, na obrovských skládkach elektronického odpadu.

Ale pekne poporiadku:

1. Ťažba kobaltu

Príbeh jednej časti mobilu sa zväčša začína v Demokratickej republike Kongo, kde sa ťaží viac ako polovica svetovej produkcie kobaltu - kovu, ktorý je súčasťou výroby smartfónov či počítačov. Veľká časť kobaltu pritom pochádza z provincie Katanga, kde podľa Amnesty International pracuje odhadom 110- až 150-tisíc baníkov. Medzi nimi ženy, ale aj deti vo veku okolo sedem rokov. Drvivá väčšina baníkov pracuje v bani bez ochranných pomôcok, ako sú rukavice či rúška. Vdychovanie čistočiek kobaltu môže zapríčiniť respiračné problémy alebo pľúcne choroby ako napríklad astmu. Pracuje sa v hlbokých a dlhých tuneloch, v ktorých hrozia časté závaly. Medzi septembrom 2014 až decembrom 2015 zomrelo v provincii Katanga viac ako 80 baníkov, cituje report Amnesty International miestne Radio Okapi. V skutočnosti však môžu byť čísla vyššie, keďže veľa nehôd sa nezaznamenáva a telá zostávajú pochované pod zemou.

2. Výroba telefónov

Mnohé zo zberníc kobaltu vlastní čínske firmy, ktoré si surovinu prevážajú do Číny. A práve v Číne sa vyrobí každý druhý telefón na svete. O nedôstojných pracovných podmienkach pri výrobe elektroniky v Číne informuje napríklad dokumentárny film z roku 2014 "Who Pays the Price? The Human Cost of Cheap Electronics" od režisérky Heather White, ktorá pôsobila na Harvardskej univerzite a zaoberá sa transparentnosťou v globálnom produkčnom reťazci.

Dokument opisuje pracovníkov, ktorí prichádzajú do kontaktu s chemikáliami, ako je benzén, ktorý sa len donedávna používal pri produkcii niektorých mobilných telefónov. Niekoľkým z interviewovaných pracovníkov diagnostikovali leukémiu. Iní došli k úrazu kvôli kazovým strojom. Mnohí z nich sa vrátili späť do rodných dedín, kde ako nevyliciteľne chorí bez zdravotného poistenia bojujú o prežitie. Okrem práce s nebezpečnými chemikáliami je v Číne, ale aj mnohých iných ázijských krajinách, stále problém s extrémne vysokými nadčasmi, či so zákazom zakladať odbory, ale aj s ničením životného prostredia pri produkcii.

(Ne)dôstojné pracovné podmienky

- Mzdy, ktoré neumožňujú dôstojné prežitie, nie je vôbec výnimkou, že pracovníci zarábajú menej než je štátom stanovená miera chudoby (čo, mimochodom, donedávna platilo aj o Slovensku).
- Neustále povinné nadčasy - pracovníci často pracujú aj 16 hodín denne bez nároku na prestávku, ani len na vykonanie fyziologických potrieb.
- Odbory sú buď priamo zakázané alebo sú aspoň obmedzované, ako zásterka pre západné firmy vznikajú „žlté odbory“, ktoré vymenuje priamo vedenie. Právo združovať sa a zakladať odbory je pritom jedno z ľudských práv.
- Mizerné bezpečnostné a hygienické štandardy, aj pri manipulácii so škodlivými a zdravie ohrozujúcimi chemikáliami, chýbajú ochranné prostriedky.
- Rodová nerovnosť - ženy a dievčatá sú na jednej strane menej platené, zároveň si nedokážu presadiť lepšie podmienky tak, ako muži, neraz sú obeťou sexuálneho násillia, bývajú sankcionované za tehotenstvo či nútené k potratom.

Zdroj: *Clean Clothes Campaign*

3. Predaj telefónov v Európe a USA

Dostávame sa k samotným spotrebiteľom. V posledných rokoch sa každoročne predá okolo 1,8 miliardy mobilných telefónov. Mobily dnes meníme približne každé dva roky. A napríklad v Spojených štátoch ešte častejšie. Významná časť z nás telefón nemení preto, lebo aparát "odišiel", ale preto, že prišiel nový model s o čosi lepším softvérom.

Výrobcovia, a v tejto fáze spotrebiteľského reťazca aj telefónni operátori, nás v tom len podporujú. Článok v časopise Scientific American z roku 2013 spomína vyhlásenia AT&T a T-mobilu, telefónnych operátorov, ktorí verejne oznámili svoj plán presvedčiť amerických spotrebiteľov, že majú svoje telefóny meniť každý rok. Prieskum Gallupovho inštitútu z roku 2015 ukázal, že sa im to zatiaľ nepodarilo. Na Slovensku podobnú kampaň zaviedol v roku 2016 Slovak Telekom, či bola spoločnosť v kampani úspešná, však nie je známe⁵.

Platí totiž, že napriek rapídному rastu počtu telefónov, stále viac než polovica ľudstva mobil nevlastní. Mobilný telefón a obzvlášť smartfón pritom môže v rozvojových krajinách - krajinách globálneho Juhu - pomôcť napríklad pri zlepšovaní zdravotnej starostlivosti či pri vzdelávaní (Ivanič P., Harkotová S.; 2015).

4. Pohrebisko mobilov

Kúpou nového smartfónu sa cesta mobilu nekončí. Jeho koniec je na elektronickej skládke, zväčša v Afrike alebo Ázii. Veľakrát sa tam pritom vyváža ilegálne. Západoeurópania svoj e-odpad vyvážajú najčastejšie do západnej Afriky, Indie a Pakistanu, miestami do východnej Európy. Do Číny zas vyvážajú elektronický odpad najmä Američania, Kanadčania a Japonci. Hovoríme pritom o miliónoch ton odpadu.

Tých najzodpovednejších niekoľko málo percent z nás pošle svoj telefón do zberne odpadu. Tam ho zrecyklujú, okrem iného z neho dostanú aj kobalt, ale aj striebro či ďalšie prvky, ktoré sa dajú opätovne použiť. Ďalšia časť našich mobilov končí v šuplíkoch, odkiaľ ich však po čase aj tak vyhodíme. Či už do zberného dvora alebo na skládku. Podľa českého portálu ADSL zameraného na komunikačné technológie to Čechom trvá tak 4,5 roka. U nás to môže byť podobné (Ivanič, P., Harkotová, S., 2015).

Environmentálny rozmer globálneho produkčného reťazca

Pri globálnom reťazci, ktorý prekračuje hranice štátov, hrá významnú rolu aj otázka životného prostredia. Mnohé spoločnosti totiž využívajú slabé environmentálne regulácie v krajinách, mimo hľadáča konečných spotrebiteľov a médií. Aj západné firmy si tak v týchto krajinách často dovoľia voči životnému prostrediu viac, než by im napadlo dovoliť si u seba doma. Cieľom je pritom znižovanie konečnej ceny a teda vyššie zisky, či lacnejšie výrobky pre konečného spotrebiteľa. Teda opäť ekonomická dimenzia na úkor životného prostredia a ľudí, ktorí v ňom žijú.

Záver

Svet prešiel za posledné tri storočia fascinujúcou cestou ekonomického rastu. Profitovali z neho však len niektorí svetoví hráči a mnohokrát na niekoho či niečoho úkor. Napríklad na úkor ľudí v menej rozvinutých krajinách, či na úkor životného prostredia. A mnohí sa posunuli vpred len nepatrne, či dokonca vôbec, prípadne sa ich situácia ešte

5

<https://www.telekom.sk/o-spolocnosti-telekom/press-centrum/tlacove-spravy/telekom-umozni-zakaznikom-kupit-si-mobil-kazdy-rok-a-vyhodne-odkupi-pouzivane-mobily>

zhoršila. Aj takéto dôsledky má priemyselná revolúcia, ktorá vyústila do globalizácie v modernom slova zmysle.

Bavlna nazbieraná v Uzbekistane, látka vyrobená a zafarbená v Indii, tričko ušité v Číne, ktoré napokon skončí v rozmernej skrini amerického či európskeho spotrebiteľa. Globalizácia, ktorá prináša stále užšiu spoluprácu krajín medzi sebou, na seba berie rôzne podoby. Mocné krajiny sveta sa pod taktovkou Svetovej obchodnej organizácie a ďalších inštitúcií snažia presadiť vo svete voľnejší obchod, menej ciel, dotácií či iných bariér, ktoré bránia voľnému obchodu. No robia to iba tam, kde im to vyhovuje. Európa spolu s USA tlačí na slabšie krajiny a žiada ich, aby odstránili bariéry pri obchode s priemyselnými tovarmi, no sami si chránia trh s poľnohospodárskymi tovarmi obrými dotáciami. Globalizácia tak, ako je nastavená dnes, je výhodnejšia pre tých, ktorí na ňu majú. Moc, peniaze, či oboje.

A na to všetko by sme mali ako novinári pri reflexii ekonomických vzťahov cieľavedome reflektovať. Nemali by sme automaticky preberať dominujúci globalizačný diskurz, ktorému vládne trh na úkor iných dimenzií rozvoja neberúc do úvahy pozíciu najslabších či životného prostredia, ale radšej hľadať prepojenia, príčiny a súvislosti medzi javmi, s dôrazom na pozíciu tých, ktorí v diskurze bežne zastúpení nie sú, na hľadanie súladu medzi viacerými dimenziami rozvoja. A napokon, mali by sme sa vyvarovať toho, aby sme svet vnímali a prezentovali len očami tých, ktorým globalizácia de facto vyhovuje a robí im dobre. Inak skončíme ako novinári v analýze Bad News opísanej v kapitole číslo 1.

Pomôcť nám k tomu môžu aj otázky kritickej analýzy diskurzu, ako sme si ich zadefinovali v prvej a druhej kapitole. Kto hovorí a akými slovami to hovorí? Berie do úvahy ekonomické vplyvy na všetkých dotknutých? Dáva hlas tým najslabším, alebo reflektuje len pozíciu hráčov, ktorí majú moc?

Cvičenie

Otestovať si schopnosť tejto analýzy môžete na nasledovnom článku portálu Deutsche Welle. Najprv si text pozorne prečítajte, v jeho závere nájdete jednoduché inštrukcie a otázky k analýze.

Free-trade pact could hit developing countries (www.dw.com, 31.3.2014)

Trade barriers could potentially harm poor countries' access to rich countries' markets. Some of these countries worry about a planned free-trade zone between the US and the EU, which they fear will shut them out.

Since July last year, the EU and the US have been negotiating a Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). This free-trade agreement would reduce trade costs between the US and the EU, according to Julia Kubny of KfW Development Bank.

"This would mean a bottle of wine from Italy would be cheaper for the US consumer, who might thus be more likely to buy the Italian instead of Chilean wine," she said. "More trade between the EU and the US tends to lead to less trade with other countries."

The EU and the US together account for around a third of world trade. By creating the

largest free-trade zone with 800 million consumers, world per capita income is expected to rise by more than 3 percent. These are the findings of a study by the Munich-based Ifo Institute for Economic Research. That is a statistical average that would, however, have very different regional effects, Thiess Petersen of the Bertelsmann Foundation said. "The US and Europe would benefit greatly. But there would be drawbacks for the rest of the world."

"The rest of the world" means above all the emerging and developing countries in Asia, Africa and Latin America. But the TTIP could also adversely affect the traditional trade partners of the US and the EU, Petersen said. "The most worrisome implications are for Canada and Mexico. As GDP per capita could contract seven to nine percent."

The TTIP would negatively affect the North American Free Trade Agreement (NAFTA) that binds these two countries with the United States. And other trading partners such as Chile and Australia would be hit. "And in Asia, too, virtually all countries would suffer a decline in growth, between 0.5 and 2.5 percent," he said.

Two scenarios

At present, the TTIP negotiations are faltering. It is unlikely that the FTA will be passed within the next two years. Even so, it is becoming apparent that the impact on third countries will likely match one of two scenarios.

If the transatlantic trade agreement only eliminated customs duties, the impact on transatlantic trade relations would be relatively small because duties in most regions are already very low. The second variant would thus make more sense: reducing not only tariffs but also so-called non-tariff barriers to trade. These include food regulations and other standards for environmental and consumer protection.

They have ignited a conflict between the interests of European consumer advocates and development experts. The former want to cement their high EU standards in the TTIP. They aim to prevent, for example, non-labeled genetically modified foods going on the European market. "If the partly lower US standards are raised to the EU level, producers who previously exported to the US, but do not meet EU standards, would now be excluded from the US market," Kubny said. "Or they would have to bear substantial costs to adapt to the higher standards - if they are ever able."

Free trade versus development policy

At present, new worldwide sustainable development goals are being negotiated to replace the UN Millennium Development Goals from 2016. They aim to eliminate worldwide hunger and extreme poverty by 2030. If the transatlantic free trade agreement should lead to a decline in per capita income in third countries by up to nine percent, then there is the question of policy coherence: how can the economic and commercial interests of the north agree with the development needs of the south?

The stated goal of German and European development cooperation is to strengthen the competitiveness of developing countries and to facilitate their participation in world trade. "If it comes to the point that developing countries' market access to the US and the EU is hindered, this would thwart development cooperation efforts" Kubny said.

Doha by the back door?

Developing countries have almost brought World Trade Organization negotiations on a far-reaching liberalization of world trade to a standstill. Among other things, they oppose abolishing state aid in the food supply in the course of cutting subsidies. India is spearheading this movement. The dispute over patent protection on drugs represents another almost insurmountable obstacle. While the industrialized countries agree to only a very limited easing of patent protection, the southern countries want to manufacture and distribute essential medicines, such as for cancer and AIDS, even ignoring patent protection.

In this context, the Doha Round of trade talks is "a catalyst for taking the interests of developing countries into account" Kubny said, since the developing countries sit at the negotiating table as equals. "Some of the standards that developing countries torpedoed in the Doha Round, will be discussed again in the context of the TTIP. So they could now be introduced through the back door."

Developing countries do not have direct influence on the TTIP negotiations. It would be desirable, but not realistic, for the EU and US to open their internal market to products from the south to compensate these countries for the drawbacks of the new trade bloc, Petersen said.

"An alternative would be for the regions that expected to lose out from this Agreement to pursue stronger integration." Only regional alliances such as South America's Mercosur and the Asian free trade area between ASEAN countries and China could allow the countries of the south to challenge the TTIP.

<http://www.dw.com/en/free-trade-pact-could-hit-developing-countries/a-17531527>

Zadanie

Cvične si prejdite otázkami kritickej analýzy diskurzu a následne sa pokúste nájsť ekvivalentný článok v slovenskom mediálnom priestore. Cieľom cvičenia je ukotviť si v rámci samoštúdia tento analytický postup a zároveň získať prehľad o pokrytí tejto témy v slovenských médiách.

1) ČO autor hovorí? Z AKEJ perspektívy je podaná informácia? Prináša informácia pohľad "zobrazovaných" skupín, je im poskytnutý dostatočný priestor? KTO je autorom? A KTO je

prijímateľom? Aké má prijímateľ očakávania?

2) K ČOMU autor smeruje čitateľa? Zamerajte sa o.i. aj na medzitulky, výber respondentov. Aké sú hlavné myšlienky / odkazy, ktoré článok komunikuje?

3) AKO autor hovorí - analýza jazykových kategórií – aké slovné spojenia používa? Aké slová používa na popísanie kľúčových postáv a udalostí v prezentovanom obsahu? Používa stereotypné vyjadrenia či predsudky? Ako sú dotknutí v článku predstavení, resp. opísaní. Sú v spojení s nejakou kolektívnou identitou alebo kolektívnym označením? Aká je tonalita - zafarbenie, resp. tón článku, ktorý zvolil autor na odovzdanie obsahu článku?

5) Do akého širšieho sociálneho a kultúrneho kontextu autor vložil príbeh? Do kontextu akých starších príbehov a spracovania tejto témy v minulosti a v predstavách recipientov ho vkladá? Na akých už existujúcich obrazoch stavia?

6) Aké je sociálne/ politické/ mocenské/ náboženské/ ekonomické / iné pozadie, na ktorom sa opisovaná situácia odohráva?

Použité zdroje:

ACTIONAID, 2015: Levelling Up: JULY 2015 Ensuring a fairer share of corporate tax for developing countries. Dostupné na: https://www.actionaid.org.uk/sites/default/files/publications/levelling_up_final.pdf

AMNESTY INTERNATIONAL and AFRICAN RESOURCES WATCH, 2016: "This is what we die for" report. Dostupné na: <https://www.amnesty.org/en/documents/afr62/3183/2016/en/>

COLLIER P. 2007: The Bottom Billion. Dostupné na: http://www.sfu.ca/content/sfu/dean-gradstudies/events/dreamcolloquium/SpringColloquium/Readings/Readings/jcr_content/main_content/download_47/file.res/Paul%20Collier

CIHELKOVÁ E. a kolektív. 2002: Světová ekonomika: Regiony a integrace, GRADA Publishing, Praha, ISBN 80-247-0193-6

GAWOR, L. 2008. Globalization and its alternatives: Antiglobalism, Alterglobalism and the Idea of Sustainable Development. Sustainable Development. vyd. 16, s. 126–134

GEORGE C. 2011. Pravda o obchode: Skutočné dôsledky liberalizácie, Nadácia Pontis, ISBN 978-80-968229-4-2

GERTZ, G. 2008. Kenya's Trade Liberalization of the 1980s and 1990s: Policies, Impacts, and Implications. Background Paper. Carnegie Endowment. dostupné na: http://carnegieendowment.org/files/kenya_background.pdf

CHUNG S. 2011, Innovation, Competitiveness and Growth: Korean Experiences. Dostupné

na:

<http://siteresources.worldbank.org/EXTABCDE/Resources/7455676-1288210792683/Sungc-hul-Chung.pdf>

INTERNATIONAL MONETARY FUND. 2001: Global Trade Liberalization and the Developing Countries. Dostupné na:

<https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2001/110801.htm#i>

KRONEGGER S., MRAK K., SUŠA R. 2010. Príručka globálneho občianstva. Slovenské centrum pre komunikáciu a rozvoj, Ľubľana, ISBN 978-80-970163-2-6

NGUYEN V, 2014: South Korea and Its International Trade. Dostupné na:

https://www.academia.edu/6442731/South_Korea_and_Its_International_Trade

MELLINGER, A. D.; SACHS, J.D.; GALLUP, J. L. 2000. Climate, Coastal Proximity and Development. Dostupné na:

<http://www.earth.columbia.edu/sitefiles/file/about/director/pubs/OxfordHandbook2000.pdf>

NORDBRAND, S., SwedWatch and HAAN D.E., 2009: Mobile phone production in China – a follow-up report on two suppliers in Guangdong Authors: SOMO (Centre for Research on Multinational Corporation) and SwedWatch, ISBN/EAN: 978-90-71284-47-2. Dostupné na:

http://www.somo.nl/publications-en/Publication_3288

PIKETTY, T. 2015: Kapitál v 21. storočí. ISBN 978-80-551-4248-7

SACHS J. 2015. Introduction to Sustainable Development, online kurz Kolumbijskej univerzity.

Dostupné na: <https://www.coursera.org/learn/sustainabledevelopment1/home/welcome>

Chapter 3: A brief history of economic development, dostupné na:

https://d396gusza40orc.cloudfront.net/flex-susdev%2FChapter%203_Brief%20History%20of%20Economic%20Development.pdf

SMITH A. 2007 (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations.

Dostupné na: http://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf

WAINAINA, B. 2017. Raz o tomto mieste napíšem. Absynt: Krásno nad Kysucou

Ďalšie zdroje:

Clean Clothes Campaign in: IVANIC, P. 2014. Dôstojné pracovné podmienky: aby za nás účty neplatili iní. In: Aktuálne listy k rozvojovej spolupráci. Platforma MVRO: Bratislava.

Dostupné na:

<http://www.mvro.sk/sk/e-kniznica/category/1-dokumenty?download=1678:aktualne-listy-k-rozvojovej-spolupraci-05-2014-dostojne-pracovne-podmienky-aby-za-nas-ucty-neplatili-ini>

EURÓPSKA KOMISIA, 2014: Colná únia EÚ: ochrana ľudí a uľahčenie obchodu. Dostupné na:

http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sk/customs_sk.pdf

EURÓPSKA KOMISIA, 2014: Politiky Európskej únie: poľnohospodárstvo, Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. Dostupné na:
http://europa.eu/pol/pdf/flipbook/sk/agriculture_sk.pdf

FOREIGN POLICY: This 25 Companies Are More Powerful Than Many Countries, dostupné na:
<http://foreignpolicy.com/2016/03/15/these-25-companies-are-more-powerful-than-many-countries-multinational-corporate-wealth-power/>

INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION, Decent work, Dostupné na:
<http://www.ilo.org/global/topics/decent-work/lang--en/index.htm>

Ivanič P. , Harkotová S. 2015: Odkiaľ pochádza náš mobil, SME.sk. Dostupné na:
<http://plus.sme.sk/c/20068215/odkial-pochadza-vas-mobil.html>

Spoločná poľnohospodárska politika - neustála reforma?, Euractiv, 2016. Dostupné na:
<http://euractiv.sk/potravinarstvo/reforma-spolocnej-polnohospodarskej-politiky-2014-2020-000303/>

WORLD BANK, 2015. New Country Classification. Dostupné na:
<http://data.worldbank.org/news/new-country-classifications-2015>

WORLD BANK DATA, 2015. Indicators: Agriculture and Rural Development. Dostupné na:
<http://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS>

WORLD BANK DATA, 2015. Mobile cellular subscriptions (per 100 people). Dostupné na:
<http://data.worldbank.org/indicator/IT.CEL.SETS.P2>

WORLD BANK DATA 2015. Customs and other import duties. Dostupné na:
<http://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.IMPT.ZS>